

Kyberkultura – ZUR267

Vyučující: Jakub Macek (jmacek@fss.muni.cz)
(Verze č. 1 pro PS 2008)

Anotace

Kurz uvádí do historie společenskovedné diskuze o nových technologiích, a to s přihlédnutím k sociálně-historickému kontextu jejich vzniku. Cílem kurzu je zmapovat vznik a raný vývoj akademické reflexe tématu, vymezit a charakterizovat období vzniku a rozvoje nových médií, pojmenovat klíčové sociální aktéry tohoto procesu a jejich sociální a kulturní milieu (tj. kyberkulturu) a seznámit se s klíčovými tématy a díly, které v této oblasti sehrály konstitutivní úlohu.

V rámci kurzu se studenti seznámí se základními koncepty kyberkultury (Lévy, Morseová, Manovich, Escobar, Hakken) a s konceptem rané kyberkultury, založeném jednak na periodizaci proměn sociokulturních formací, spojených s novými médii, a jednak na tematické analýze kyberkulturních textů. Kurz zároveň otevírá některé základní okruhy literární a společenskovedné reflexe nových médií (kyberpunk, tělesnost a identita, komunita a veřejnost, moc a ideologie, nerovnost a šíření technologií), kterými se dále podrobněji zabývá navazující kurz Sociální teorie nových médií, vyučovaný v jarním semestru.

Požadavky na zakončení kurzu

Kurz je ukončen **zápočtem**. Jeho získání je podmíněno četbou zadané literatury dokládanou **odevzdáním níže uvedených kritických rešerší**.

Rešerše

Rešerše dokladují Vaši obeznámenost s povinnými texty, a tedy Vaši připravenost na hodiny. Rešerše je nutno odevzdávat ve třech níže určených termínech. **Nedodržení termínů je rovno vyloučení z kurzu.** (Omluvy – s výjimkou skutečně závažných zdravotních problémů, teroristických útoků, válečného stavu a živelných pohrom – nejsou akceptovány.)

Rešerši budeme rozumět souvislé a současně strukturované shrnutí obsahu textu – shrnutí, zachycující téma textu, jeho základní teze, klíčové periodizace, které text nabízí, typologie apod. Takže – ano, jde nám tedy o svého druhu výpisky (které se však snaží mít podobu poněkud reflexivnější), než o rešerši, jak jí chápou např. kolegové knihovníci.

- Stručnost (či naopak hloubka detailu) rešerše je dána jejím rozsahem – čím delší rešerše, tím jemnější informace do ní proniknou.
- Dbejte na to, abyste klíčové rysy textu (klíčové informace) neobětováli podružnostem.
- Náš rozsah je volnější (3000-10000 znaků), máte tedy možnost manévrovat.
- Pište rešerši s vědomím toho, že je určena člověku, který původní text nezná, ale přece má být schopen pochopit jeho poselství a odhadnout jeho charakter.
- Nepovažujte psaní rešerši za samoúčelný nesmysl – jde o jeden z mála rozumných způsobů, jak uchovat načtené texty v poměrně přenositelné a sdílené otevřené podobě

(paměť je má tendenci být zoufale chatrná a selektivní). Je proto vcelku praktické se v nich pocvičit.

Ukázku rešerše najdete v ISu ve studijních materiálech k předmětu.

Konkrétně zpracujte rešerše těchto textů, které odevzdejte v uvedených termínech na email vyučujícího (jmacek@fss.muni.cz):

1. vlna rešerší – odevzdat do středy 8. října 2008 do 18 h:

- **Millarch, Francisco. 1998.** „Net Ideologies: From Cyber-liberalism to Cyber-Realism.“ *Cybersoc Magazine*, Issue 4. <http://www.artefaktum.hu/it2/millarch.html> (21.9.2007) — **8 stran, anglicky**
- **Hayles, N. Katherine. 1999.** „Toward Embodied Virtuality.“ in *How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature and Informatics*. Chicago, London: The University of Chicago Press. **Strany 1–25 — 24 stran, anglicky**
- **Dahlberg, L. 2004.** „Internet Research Tracings: Towards Non-Reductionist Methodology.“ *Journal of Computer-Mediated Communication* 9(3) April 2004. <http://jcmc.indiana.edu/vol9/issue3/dahlberg.html> (5.12.2005)

2. vlna rešerší – odevzdat do středy 12. listopadu 2008 do 18 h:

- **Marshall McLuhan versus Playboy (rozhovor).** In: *Člověk, média a elektronická kultura*. Jota 2000.
- **Lévy, Pierre. 2000.** „Odpovědi na několik častých otázek.“ a „Kyberkultura aneb Simultánní tradice.“ In *Kyberkultura*. Praha: Karolinum. **215–229 — 14 stran česky.**
- **Escobar, Arturo. „Welcome to Cyberia: Notes on the Anthropology of Cyberculture.“** In *Cyberfutures: Culture and Politics on the Information Superhighway*. Ed. by Sardar, Ziauddin; Ravetz, Jerome R. London: Pluto Press. Strany 111–137 — **26 stran anglicky.**
- **Levy, Steven. 1984 (1996).** *Hackers, Heroes of the Computer Revolution*. New York: Anchor/Doubleday. — **18 stran, anglicky.**

3. vlna rešerší – odevzdat do středy 3. prosince 2008 do 18 h:

- **Shiner, Lewis. 2001.** „Uvnitř hnutí.“ In *Ikarie 11/2001*. Strany 46–49 — **3 strany, česky.**
- **Maddox, Tom. 1992.** „After the Deluge: Cyberpunk in the '80s and '90s.“ in *Thinking Robots, an Aware Internet, and Cyberpunk Librarians*. Ed. by Wolf, Milton T. Library and Information Technology Association: San Francisco. WWW: http://www.ecn.org/settorecyb/txt/tom_maddox_sul_cyberpunk.html
- **Fisher, Dana R.; Wright, Larry Michael. 2001.** „On Utopias and Dystopias: Toward an Understanding of the Discourse Surrounding the Internet.“ *Journal of Computer-Mediated Communication* 6(2) January 2001. <http://www.ascusc.org/jcmc/vol6/issue2/fisher.html> (16.2.2005) **cca 11 stran, anglicky.**
- **Robins, Kevin. 2003.** „Kyberprostor a svět, ve kterém žijeme.“ In *Revue pro média 05 (čtvrtletní tematická příloha Hosta)*. Brno: Host. **Strany 15–23 — 8 stran, česky.**

Další povinná a doplňující literatura, jejíž znalost je očekávána u zkoušky, ale jež není rešeršována:

Další vřele doporučená četba:

- *Revue pro média 05 (čtvrtletní tematická příloha Hosta)*. Brno: Host.
- Hamilton, Sheryl N. 1998. "Incomplete Determinism: A Discourse Analysis of Cybernetic Futurology in Early Cyberculture." Pp. 177-204 in *Journal of Communication Inquiry*, r. 22, č. 2.
- http://fss.muni.cz/rpm/Revue/Revue05/archiv_05.htm
- Macek, Jakub. 2004. „Koncept rané kyberkultury.“ In *Média a realita*. Brno: FSS MU.
- Millarch, Francisco. 1998. *Monopolies x Open Standards: An Abridged History of the Personal Computer Industry and Its Influence on the Cyberspace*. <http://www.millarch.org/francisco/papers/monopolies.htm> (14.2.2005)
- Taylor, Paul A. 1999. „Them and us.“ In *Hackers*. London and New York: Routledge. Strany 12–22 — 10 stran, anglicky.
- Walch, Jim. 1999. „Going for IT.“ In *In the Net*. London and New York: Zed Books. Strany 31–66 — 35 stran, anglicky.

Rámcová/doplňující četba (snadno k dohledání v knihovně nebo na internetu):

- Barlow, John P. 1990. *Crime and Puzzlement*. WWW: <http://www.eff.org/~barlow/>
- Bastl, Martin. 2002. „Kyberpunk.“ Pp. 9 – 12 in *Sedmá generace 8*.
- Meyer, Gordon R. 1989. *The Social Organization of the Computer Underground*. (Diplomová práce.) Northern Illinois University. WWW: <http://sun.soci.niu.edu/theses/gordon>
- Navrátilová, Jolana. 1998. *Kyberpunk v díle Williama Gibsona a jeho přínos pro sociální teorie*. (Diplomová práce.) Brno: FSS MU.
- Sterling, Bruce. 1992-a. *The Hacker Crackdown: Law and the Disorder on the Electronic Frontier*. WWW: <http://www.well.com:70/1/Publications/authors/Sterling/hc>

Doplňující beletrie:

Tedy beletrie, která měla vliv na utváření kyberkulturních diskurzů, a tedy i na akademickou reflexi nových technologií – zahrnuje kromě kyberpunkových autorů (W. Gibson, P. Cadiganová, L. Shiner, R. Rucker, B. Sterling aj.) např. i P. K. Dicka či J. G. Ballarda.

- William Gibson (*Neuromancer; Jak vypálit chrome; Virtuální světlo; Všechny párty zejtrka; ...*)
- *Zrcadlovky: Kyberpunková antologie*. (Plzeň: Laser. ed. Bruce Sterling, česky vydáno r. 2000.)
- Philip K. Dick (*Ubik; Blade Runner: Sní androidi o elektrických ovečkách?; Tři stigmata Palmera Eldritch; Temný obraz; Minority Report aj.*)
- Bruce Sterling (*Schismatrix*)
- J. G. Ballard (*Mýty blízké budoucnosti*)
- Neal Stephenson (*Sníh; Diamantový věk, Kryptonomikon*)

Sylabus kurzu

0. přednáška

Úvodní hodina

Seznámení s podmínkami absolvování kurzu.

Vymezení tematiky a cílů semináře:

- Studia nových médií – pozice, tematický a teoretický profil.
- Nástin vývoje studií nových médií – a nástin průběhu kurzu.
- Pozice kyberkultury v rámci studií nových médií.

1. přednáška

Synthetic Pleasures – projekce dobového dokumentu o vrcholu cesty za „new frontier“

Povinná četba:

- **Millarch, Francisco. 1998.** „Net Ideologies: From Cyber-liberalism to Cyber-Realism.“ Cybersoc Magazine, Issue 4. <http://www.artefaktum.hu/it2/millarch.html> (21.9.2007) — 8 stran, anglicky

Doplňující četba:

—

Zvláštní hodina:

Das Netz – projekce dokumentu o kulturní historii kybernetiky a ICT

Režie: Lutz Dammbeck; Německo 2004, 115 min

2. přednáška

Kybernetika

Jazyk kybernetiky jako kulturní síla

- vznik kybernetiky a konceptu informace a jeho vliv na sociální vědy a jejich pohled na technologii i (post)moderní subjekt

Povinná četba:

- **Hayles, N. Katherine. 1999.** „Toward Embodied Virtuality.“ in *How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature and Informatics*. Chicago, London: The University of Chicago Press. **Strany 1–25 — 24 stran, anglicky**

Doplňující četba:

- **Hayles, N. Katherine. 1999.** „Contesting for the Body of Information: The Macy Conferences on Cybernetics.“ in *How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature and Informatics*. Chicago, London: The University of Chicago Press. Strany 50–83 — 33 stran, anglicky

3. přednáška

Společnost / kultura / technologie

Náhled do sociálněvědného rozvažování o technologii a jejím vztahu ke společnosti a kultuře.

- základní rysy uvažování o technologii – hledání prvotního hybatele aneb k různým formám redukcionismu
- stručný náhled do historie (antropologie 19. stol., marxismus, modernistické hnutí aj.)
- od redukcionismu a technologického determinismu (William Ogburn, Harold Innis, Marshall McLuhan) k hledání celostního pohledu na komunikační technologie (Birminghamský škola, kritika technologického determinismu, hledání konceptu nových médií).

Povinná četba:

- **Dahlberg, L. 2004.** „*Internet Research Tracings: Towards Non-Reductionist Methodology*.“ *Journal of Computer-Mediated Communication* 9(3) April 2004. <http://jcmc.indiana.edu/vol9/issue3/dahlberg.html> (5.12.2005)

Doplňující četba:

- **McLuhan, Marshall H. 2000.** „*Média a kulturní změna*.“ In *Člověk, média a elektronická kultura*. Výbor z díla. JOTA: Brno. Strany 97–104 — 7 stran, česky.

4. přednáška

Torontská škola

Technodeterminismus Marshalla McLuhana

- Základní McLuhanovy teze a koncepty
- kritika McLuhanova přístupu – Raymond Williams aj.
- vliv torontské školy na diskurzy obklopující nové technologie

Povinná četba:

- **Marshall McLuhan versus Playboy (rozhovor).** In: *Člověk, média a elektronická kultura*. Jota 2000.

Ilustrace:

- **Michal Komárek: Causa Marshall McLuhan.** REFLEX 50/2004.

Doplňující četba:

- **McLuhan, Marshall H. 2000.** „*Guttenbergova galaxie*.“ In *Člověk, média a elektronická kultura*. Výbor z díla. JOTA: Brno. Strany 105–157 — 52 stran, česky.

5. přednáška

Koncepty kyberkultury I

Kritické shrnutí základních typů konceptů kyberkultury a osvětlení jejich výchozích pozic.

- utopické koncepty k.
- informační koncepty k.

Povinná četba:

- **Lévy, Pierre. 2000. „Odpovědi na několik častých otázek.“ a „Kyberkultura aneb Simultánní tradice.“** In *Kyberkultura*. Praha: Karolinum. 215–229 — 14 stran česky.
- **Hawk, Andy. 1993. „Future Culture Manifesto.“** *The Cyberpunk Project*. WWW: http://project.cyberpunk.ru/idb/future_culture_manifesto.html (16.2.2005) — 5 stran anglicky.

6. přednáška

Koncepty kyberkultury II

Kritické shrnutí základních typů konceptů kyberkultury a osvětlení jejich výchozích pozic.

- antropologické koncepty k.
- epistemologické koncepty k.

Povinná četba:

- **Escobar, Arturo. „Welcome to Cyberia: Notes on the Anthropology of Cyberculture.“** In *Cyberfutures: Culture and Politics on the Information Superhighway*. Ed. by Sardar, Ziauddin; Ravetz, Jerome R. London: Pluto Press. Strany 111–137 — 26 stran anglicky.

Doplňující četba:

- **Morse, Margaret. 1998. „Virtualities: A Conceptual Framework.“** In *Virtualities: Television, Media Art and Cyberculture*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press. Strany 3–23 — 20 stran, anglicky.

7. přednáška

Kořeny a vznik rané kyberkultury

Vznik a vývoj ICT a vznik technologických subkultur; 40.–90. léta 20. století

- zrod výpočetních technologií a kontext jejich raného vývoje
- původní hackerská uskupení počátku 60. let a jejich vztah ke kalifornské kontrakultuře
- otevření technologií na počátku 70. let – cesta technologie z elitních vědeckých pracovišť na ulici
- hackerské hnutí 70. let (phone phreaks a computer clubs; garážová ekonomika) a počátek „digitální revoluce“
- proměny pojetí hackingu
- kriminalizace hackerského hnutí

Povinná četba:

- **Levy, Steven. 1984 (1996). *Hackers, Heroes of the Computer Revolution*. New York: Anchor/Doubleday. — 18 stran, anglicky.**

Ilustrace:

- **THOCP – The History of Computing Project. 2002. WWW: <http://www.thocp.net>**

Doplňující četba:

- **Mizrach, Steve. „Old Hackers, New Hackers: What's the Difference?“ *The Cyberpunk Project*. http://project.cyberpunk.ru/idb/old_and_new_hackers.html (16.2.2005)**
- **Mizrach, Steve. „Is Cyberpunk the Counterculture of the 1990's?“ http://www.fiu.edu/~mizrachs/Cyberpunk_as_Counterculture.htm (16.2.2005)**
- **Taylor, Paul A. 1999. „Introduction.“ In *Hackers*. London and New York: Routledge.**

8. přednáška

Vrchol a proměna rané kyberkultury

Rozšíření ICT v 80. a 90. letech – technopopkultura – nové technologie jako součást kulturního a společenského mainstreamu.

- kyberpunk
- zdroj akademické reflexe netechnologických aspektů ICT
- popularizace kyberkultury a hackingu, další proměna jeho pojetí; generační střety v rámci hackerských subkultur

Navázání na předchozí přednášku:

- konec rané kyberkultury – rozštěpení a profilace jednotlivých vrstev kyberkulturních diskurzů (underground, avantgarda, akademická sféra, podnikatelská sféra, stát)
- širší souvislosti střetu státu a hackerské kyberkultury

Povinná četba:

- **Shiner, Lewis. 2001. „Uvnitř hnutí.“ In *Ikarie 11/2001*. Strany 46–49 — 3 strany, česky.**
- **Maddox, Tom. 1992. „After the Deluge: Cyberpunk in the '80s and '90s.“ in *Thinking Robots, an Aware Internet, and Cyberpunk Librarians*. Ed. by Wolf, Milton T. Library and Information Technology Association: San Francisco. WWW: http://www.ecn.org/settorecyb/txt/tom_maddox_sul_cyberpunk.html**

Ilustrace

- **Gibson, William. 1991. „Johny Mnemonic.“ Pp. 3-9 in *Ikarie 11/1991*.**
- **Williams, W. J. 2001. „Solipsystém.“ Pp. 13-24 in *Ikarie 11/2001*.**

Doplňující četba:

- **Adamovič, Ivan. 2001-a. „Vzpomínka na budoucnost.“ P. 2 in *Ikarie 11/2001*.**
- **Barlow, John P. 1990. *Crime and Puzzlement*. WWW: <http://www.eff.org/~barlow/>**
- **Bastl, Martin. 2002. „Kyberpunk.“ Pp. 9 – 12 in *Sedmá generace 8*.**

9. přednáška

Kyberkulturní diskurzy a jejich dopad

Kyberkulturní diskurzy a jejich subkulturní a akademické kořeny; vliv kyberkulturních diskurzů na

- kořeny kyberkulturních diskurzů
- základní tematická agenda kyberkulturních diskurzů
- dystopie vs. utopie
- technodeterminismus
- dopad k. narací

Povinná četba:

- **Fisher, Dana R.; Wright, Larry Michael. 2001. „On Utopias and Dystopias: Toward an Understanding of the Discourse Surrounding the Internet.“** Journal of Computer-Mediated Communication 6(2) January 2001.
<http://www.ascusc.org/jcmc/vol6/issue2/fisher.html> (16.2.2005) cca 11 stran, anglicky.
- **Robins, Kevin. 2003. „Kyberprostor a svět, ve kterém žijeme.“** In *Revue pro média 05* (čtvrtletní tematická příloha Hosta). Brno: Host. Strany 15–23 — 8 stran, česky.

Ilustrace:

Jargon File 4.2.0. 2000. <http://www.science.uva.nl/~mes/jargon> (16.2.2005)

Doplňující četba:

- **Virilio, Paul. 2004. *Informatická bomba.*** Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart. Strany 29–37, česky.
- **Freyermuth, Gundolf S. 1997. *Cyberland.*** Brno: Jota.
- **Negroponte, Nicholas. 2001. *Digitální svět.*** Praha: Management Press.

10. přednáška

Shrnutí klíčových konceptů

- informace a kybernetická metaforika
- koncept kyborga
- koncept posthumanismu
- kyberprostor
- veřejný prostor / veřejnost
- virtuální
- virtuální komunity
- hypertext

Povinná četba:

- *Revue pro média 05* (čtvrtletní tematická příloha Hosta). Brno: Host.
http://fss.muni.cz/rpm/Revue/Revue05/archiv_05.htm